



Pieter Bruegel el Vell

## LA NOSTRA PORTADA

### Jocs de nens

**RAMON BALIUS I JULI**

A la Nostra Portada es mostra un fragment de l'obra Jocs Infantils (Kinderspelel), original del pintor flamenc Pieter Bruegel el Vell. Pieter Bruegel ha estat un artista de valoració tardana. No va ser fins a principi del segle xx que la grandesa del seu art va merèixer el reconeixement dels crítics. Sorprenentment, és pràcti-

cament desconegut en la seva etapa de formació, perquè únicament n'existeix una curta descripció biogràfica deguda a Van Manden, publicada el 1604. En aquesta bibliografia, Bruegel era presentat com un ignorant, dedicat a la pintura còmica i camperola. Segons Van Manden, havia nascut a Bruegel, un poble proper a Breda

del qual prengué el cognom. Aquesta afirmació és falsa, perquè sembla provat que l'havia heretat del seu pare. La realitat és, com assenyalava, el 1567, Ludovic Guicciardini, que "Pietro Brueghel de Breda és un gran imitador de la ciència i de la fantasia de Hieronymus Bosco". L'any de naixement és incert i cal situar-lo entre 1525 i 1530.



Jocs de Nens (obra completa)



*Jugar a les tabes*

Van Manden explica que Bruegel va aprendre l'art pictòric a Anvers, amb Pieter Coecke van Aels, pintor, escultor, arquitecte de la cort de l'emperador Carles V. Coecke era casat en segones núpcies amb la famosa miniaturista i aquarellista Mayken Verhulst que li donà tres filles, de les quals, la més jove, Mayken, va casar-se el 1563 amb Pieter Bruegel el Vell.

El 1551 va viatjar a Itàlia, i va visitar i va treballar a Bolonya, Roma –que no va satisfer el seu interès–, Reggio Calàbria –és famosa una obra sobre l'incendi d'aquesta localitat–, Messina i Palerm. El 1554 retornà a la seva pàtria, probablement travessant els Alps. Tornat a Anvers, el 1555 va publicar una sèrie de làmines de Grans Paisatges, alguns d'hivernals, resultat del seu viatge alpí. Per aquests anys va modificar la seva signatura: fins aleshores havia escrit "brueghel" amb minúscules lletres gòtiques, a partir d'aquell moment, escriuria BRVEGEL en majúscules lletres llatines. L'eliminació de la "h" podia indicar la intenció de llatinitzar el seu cognom, segons el costum humanístic.

Durant uns anys (1554-1555) Bruegel va treballar per al gravador, impressor i



*La cadireta*

comerciant Hieronymus Cock, per al qual va redissenyar obres del Bosch per a la realització de gravats al coure i dibuixos similars als d'aquest artista. D'ací procedia el sobrenom de segon Hieronymus Bosch amb què el definiria Vasari el 1568.

Després del seu casament, el 1563 va traslladar-se a Brussel·les, ciutat on va crear les seves obres més famoses i on van néixer el seus fills Pieter, Jan i una filla, de la qual no coneixem el nom. Pieter Brugel el Jove (1564-1638) i Jan Bruegel el Vell (1568-1625) van ser uns excel·lents imitadors i originals seguidors del seu pare. Pieter Bruegel el Vell va morir el 1569 i va ser enterrat al cementiri de l'Església de Notre-Dame de la Chapelle de Brussel·les.

Deixant de banda la profusió de gravats creats, únicament li podem atribuir amb certesa unes quaranta obres. Dotze d'aquestes es troben al Kunsthistorisches Museum de Viena. Se'n poden distingir tres períodes artístics: el primer (1552-1560) es caracteritza sobretot per la realització de dibuixos per a gravats, alguns quadres de paisatges panoràmics i tres grans obres, entre les quals es troba Jocs



*La gallina cega*

de Nens; en la segona fase (1560-1565) retorna als elements demoníacs del Bosch i a la composició de temes religiosos. El període decisiu i incomparable és l'últim (1565-1569), on sintetitza la seva experiència en l'unitat de creació de paisatges, figures i grans estructures artístiques, entre les quals destaquen els quadres de les Estacions. Hem d'assenyalar que Breugel tenia un total desinterès pels nus i pels retrats individualitzats com a gènere pictòric, sense renunciar per això a tenir cura de la fisonomia humana en les seves obres multitudinàries.

Com hem dit al principi, La Nostra Portada l'ocupa un fragment de l'obra Jocs de Nens de Pieter Bruegel el Vell. El quadre és un extens oli sobre fusta, de 118 x 161 cm, pintat l'any 1560, que pertany al Kunsthistorisches Museum de Viena. Segons sembla, la pintura era propietat de l'arxiduc Ernest, antic governador dels Països Baixos, el qual posseïa una important col·lecció d'obres de Bruegel que va cedir al seu germà Rodolf II, Emperador de l'Imperi romanogermànic, apassionat de les ciències i de les arts. Un gran inconvenient per al coneixement de



*Tombarella*



*Cavallet de fusta*



*Muntar sobre la tanca*

les produccions de Bruegel, és la gasiveria dels museus a l'hora de deixar-les sortir de les institucions.

L'escena de l'obra protagonista es desenvolupa en una àmplia plaça pública, de la qual s'han exclòs tots els adults. Hi són representats més de doscents cinquanta nens i nenes, que es troben absorts en els seus jocs. Aquests jocs han estat censats amb precisió per diferents autors i en total se n'han identificat noranta, o potser més. En aquells temps, els infants no eren tema artístic i en la vida real eren tractats com a petits adults. Els vestits i les gorres de les nenes eren molt semblants als de les mares i els pantalons, les camises i els barrets dels nens eren com els dels pares. La majoria d'infants jugaven sense joguines, car gairebé no se'n fabricaven aleshores, o ho feien amb ossos, tripa de porc, maons, etc. També cal remarcar que ni les cares ni els cossos dels subjectes són infantils. Els jocs individuals, com ara fer tombarelles, caminar amb xanques, pujar a l'arbre, inflar una bufeta de porc, etc., s'alternen harmònicament amb els jocs de grup, com ara la gallina cega, el bateig, fer la barqueta, cavall fort, saltar i parar, o la lluita a cavall, etc. No hi falta un nen que des d'una finestra vol espantar el seus companys, amb una protectora i horrible màscara humana. Al jardí tancat es fa gimnàstica, es munta sobre la barana, es juga als daus o es fan girar baldufes. Seria interminable continuar enumerant els jocs presents al quadre.

La qualitat artística i els colors fan que els Jocs de Nens sigui una obra fascinant. Com moltes de las pintures de Bruegel, s'ha de veure a distància per valorar-ne el conjunt i de prop per observar-hi tranquil·lament i amb la màxima atenció els diferents escenaris representats per Bruegel. Per contemplar millor aquesta i altres creacions del mateix artista, el museu Boijmans van Beuningen de Rotterdam lliura als visitants, juntament amb l'entrada corresponent, unes petites ulleres: que per un costat són una lupa,

mentre l'altre l'ocupa un vidre sense graduació. Gràcies a aquesta visió propera és possible calibrar els petits moviments de les figures i les seves cares.

Si es vol veure el quadre en perspectiva, cal situar-s'hi a la dreta i des d'aquí seguir amb la mirada un carrer ample, rectilini i llarguíssim que acaba als peus d'un llunyà campanar, situat a l'horitzó. Totes les parets de les cases presents en el panorama, conflueixen en aquest punt de fuga. Cal puntualitzar que aquest carrer no va estar inspirat en un model real, perquè, com afirma Alexander Wild al llibre "Bruegel", no existien aleshores carrers urbans d'aquesta gran longitud i amplada.

Hem de dir que existeixen alguns extraordinaris treballs d'investigació dedicats al Jocs de Nens de Bruegel, realitzats i publicats a la "xarxa" per centres escolars catalans. En aquests treballs es publiquen la totalitat de diapositives dels jocs representats a l'obra i paral·lelament grups de nois i noies els escenifiquen (CE Jacint Verdaguer de Sant Sadurní d'Anoia, CEIP Enric Grau Fontseré de Flix i IES de Flix). És molt interessant l'experiència reflexiva que proposa Bruce van Patter, en una representació



*Equilibri sobre el cap*

d'Internet dels Jocs de Nens de Bruegel. Quan el "mouse" es desplaça sobre el quadre, instantàniament desapareixen la totalitat dels personatges i s'il·luminen amb llum blava totes les finestres de les cases. Darrera d'elles es veuen els nois i noies d'avui jugant amb consoles. L'única figura que hi ha a la plaça és la d'un individu, vestit amb túnica vermella, que corre cap a casa portant als braços els comandaments i l'estoig d'una consola (vegeu: [http://www.brucevanpatter.com/brueghel\\_painting.html](http://www.brucevanpatter.com/brueghel_painting.html)).



*Experiència de Bruce van Patter*